

KS. TOMASZ MOSKAL* – LUBLIN

KSIĘGOZBIÓR PARAFII W POTOKU WIELKIM W ŚWIETLE WIZYTACJI GENERALNEJ Z 1748 ROKU

Parafia p.w. św. Mikołaja biskupa w Potoku Wielkim została erygowana przed 1325 rokiem¹. Do końca XVIII wieku należała do diecezji krakowskiej i wchodziła terytorialnie w skład archidiaconatu zawichojskiego, dekanatu urzędowskiego. W XV wieku wg *Liber beneficiorum* Jana Długosza obejmowała 15, zaś spis ludności z 1787 roku wymienia 5 wiosek (Potok, Stojeszyn, Węglin, Węglinek, Zając) w których mieszkało 2059 katolików i 103 żydów².

Funkcjonujący do dziś kościół parafialny został wybudowany w końcu XV wieku. Jest to gotycka świątynia jednonawowa z cegły i kamienia, w dużym stopniu przebudowana po pożarze w 1881 roku³.

Publikowany poniżej spis księgozbioru parafialnego w Potoku Wielkim jest częścią protokołu wizytacji generalnej⁴, przeprowadzonej z polecenia biskupa

---

* Ks. Tomasz Moskal, dr historii Kościoła, adiunkt w Katedrze Metodologii i Nauk Pomocniczych Historii Kościoła, Wydział Teologii KUL.

¹ B. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej do 1795 roku*, t. 4, Kraków 2002, s. 212; P. Mazurek, *Krótki rys historyczny parafii i kościoła w Potoku Wielkim*, WDL, 38 (1964) s. 261-262.

² Kumor, *Dzieje diecezji*, t. 4, s. 262, 343; B. Kumor, *Spis ludności diecezji krakowskiej prymasa Michała Jerzego Poniatowskiego z 1787 roku*, ABMK, 39 (1979) s. 271.

³ A. Szyszko-Bohusz, *Dwa kościoły jednonawowe, Krzęcice i Potok Wielki*, „Sprawozdania Komisji do Badania Historii Sztuki w Polsce”, 9 (1915) s. 115-130; *Rocznik diecezji sandomierskiej 1994*, red. A. Kończak, Sandomierz 1994, s. 210-211.

⁴ AKMK, sygn. AV 46, Archidiaconatus Zawichostensis, tres decanatus, videlicet Urzędoviensem, Opatoviensem et Zawichostensem, in quibus ecclesiae parochiales numerantur 45, completens, sub felici regimine et auspiciis Cel. Principis R. D. Adreae Stanislai Kostka comitis in Załuskie Załuski, episcopi Cracoviensis, ducis Severiae, generali visitatione lustratus, per Cyprianum Josephum Langi IUD, in ecclesia cathedrali Cracoviensi, archidiaconum Zawichostensem, canonicum Sandomieriensem, praepositum Rakoviensem anno 1748. Korzystałem z mikrofilmu przechowywanego w ABMK, sygn. 3317.

krakowskiego Andrzeja Stanisława Załuskiego⁵ przez Cypriana Józefa Lange⁶ w 1748 roku.

Trzon księgozbioru stanowiły książki kaznodziejskie. Było to wynikiem wymagań, jakie przed kapłanami stawiało duszpasterstwo parafialne. Poszukiwanie nowych źródeł inspiracji do treści przepowiadanych na ambonie świadczyło o zaangażowaniu w ten rodzaj troski pasterskiej⁷.

Wśród spisanych pomocy homiletycznych na pierwszym miejscu zostały wymienione kazania jezuita Tomasza Młodzianowskiego (1622-1686)⁸. Jego twórczość piśmiennicza obejmowała, oprócz dzieł kaznodziejskich, również rozprawy z dogmatyki, teologii moralnej oraz liturgiki. Wśród dzieł homiletycznych, które opublikował Młodzianowski można wskazać *Rozmyślenia albo lekcja duchowna miasto kazania na święta uroczyste etc. wszystkie niedziele dni do roku napisane ... na trzy księgi podzielone ...*, które wydawano w Poznaniu w 1681 i w Lublinie w 1699 roku⁹ oraz *Kazania i homilie na niedziele doroczne, także święta uroczystsze ... na cztery tomy rozdzielone ...*, wydane w Poznaniu w 1681 roku. We wstępie do tego zbioru autor zaznaczył, iż po opublikowaniu pism filozoficznych, teologicznych i ascetycznych postanowił wydać i kazania¹⁰. Wśród pozostałych dzieł kaznodziejskich jezuita, które zostały wydane drukiem, można wskazać kazania okolicznościowe: *Kazanie na uroczystości bł. Stanisława Kostki ...*, *Kazanie na pogrzebowym w kościele kolegium poznańskiego obchodzie, Wielmożnej JMP Jadvigi na Racacie Wolffowej ...*, *Kazanie na pogrzebie Teresy z Czarnkowa Opaleńskiej ...*, czy *Kazanie na konsekracji na biskupstwo ... JMX. Kazimierza Jana z Bni-na Opaleńskiego ...*

Tomasza Młodzianowskiego uważa się obok Fabiana Birkowskiego za najbardziej reprezentatywną postać polskiego kaznodziejstwa barokowego. Jego twórczość była w dużym stopniu uzależniona od uwarunkowań kulturowych epoki w której żył. Niewątpliwą zasługą kaznodziei jezuickiego była umiejętność powiązania kazań niedzielnych oraz świątecznych z codziennym kształtem życia narodowego. „W ten sposób kazania stały się z jednej strony promulgacją religijno-moralnych norm odnośnie różnorodnych problemów życia polityczno-spo-

⁵ Załuski Andrzej Stanisław (2 XII 1695 – 16 XII 1758), biskup płocki, łucki, chełmiński, administrator apostolski diecezji pomezkańskiej, od 1746 roku krakowski, zob. P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000, kol. 506.

⁶ Lange Cyprian Józef (zm. 1757), doktor obojga praw, archidiakon zawichojski, kanonik krakowski, sandomierski, wiślicki, prepozyt w Rakowie, zob. J. Wiśniewski, *Katalog prałatów i kanoników sandomierskich od 1186 do 1929 r. tudzież sesje kapituły sandomierskiej od 1581 do 1866 r.*, Radom 1928, s. 175-176.

⁷ T. Moskal, *Biblioteki parafialne w archidiakonacie sandomierskim w XVIII wieku*, Sandomierz 2005, s. 98. Tam również bibliografia dotycząca bibliotek parafialnych.

⁸ SPTK III, s. 143-146; NK II, s. 526-527; EWJ, s. 432.

⁹ E XXII, s. 456-457.

¹⁰ E XXII, s. 453.

łeczny, z drugiej strony aktualnym komentarzem do współcześnie rozgrywających się wydarzeń¹¹.

Szczupłość zapisu bibliograficznego w spisie uniemożliwia pełną identyfikację książki Młodzianowskiego. Z uwagi jednak na wykorzystanie kazań słynnego kaznodziei w praktyce życia parafialnego, jak również fakt, iż w *Kazaniach i homiliach na niedziele ...*, znajduje się większość wydanych pism jezuita, wydaje się, że w księgozbiórce parafii Potok znajdował się właśnie ten zbiór.

Kolejnym autorem zbioru kazań obecnym w omawianym księgozbiórce był kanonik regularny laterański Jacek Liberiusz (1599-1673)¹². Spośród jego bogatej twórczości homiletycznej w Potoku korzystano z dzieła *Gospodarz nieba i ziemi Jezus Chrystus, Syn Boży ... Pobożnemu audytorowi na kazaniach wystawiony ...*, wydanego w Krakowie w 1665 lub następnej edycji opublikowanej cztery lata później również w Krakowie *Gospodarz nieba i ziemi Jezus Chrystus, Syn Boży ... Pobożnemu audytorowi na kazaniach wystawiony ... Znowu przedrukowany z przydatkiem kołedy gospodarskiej i dwu kazań o Ś[więtym] Ignacym fundatorze Soc. Jesu i o B[łogosławionym] Janie Kantym ...*¹³ Wymienione zbiory kazań autor dedykował biskupowi krakowskiemu Andrzejowi Trzebnickiemu. Na uwagę zasługuje odezwa do czytelnika zamieszczona w drugim wydaniu, w której Liberiusz prosi by zostały przyjęte równie dobrze, jak *Gospodyni nieba i ziemi* wydana w 1650 i 1657 roku. Ponadto oświadcza, że publikacja tych zbiorów nastąpiłaby wcześniej gdyby nie wojny szwedzkie w czasie których kościoł, w którym był proboszczem, dom i wioski zrabowano¹⁴. Omawiana książka zawiera po trzy kazania na każde święto Pańskie, razem 39 kazań¹⁵.

Zasób pomocy kaznodziejских w księgozbiórce parafialnym w Potoku obejmował ponadto zbiory kazań, których tytułów przy enigmatycznym zapisie bibliograficznym nie sposób ustalić. Były to *Kaznodzieja niedzielny sine authore*, *Kazania niedzielne ignoti authoris* oraz *Dwóch kaznodziejów niecałych*.

Niewątpliwie cenną pomocą homiletyczną było również dzieło jezuita Antoniego D'Averoult (1553-1614), noszące tytuł *Flores exemplorum ... sive Catechismus historialis ...*¹⁶ Jego autor był bardzo dobrze znany w Polsce z uzupełnienia *Wielkiego zwierciadła przykładów* autorstwa Jana Maiora (1542-1608), które przetłumaczone na język polski przez jezuitę Szymona Wysockiego (ok. 1546-1622)¹⁷ zostało opublikowane w 1633 i 1690 roku¹⁸. Tłumacz dedykował to dzieło biskupowi kijowskiemu, nominatowi łuckiemu Bogusławowi Boxie Radoszewskiemu. W dedykacji czytamy „Oto z łaski bożej już to trzeci raz¹⁹ na światło przychodzi *Wielkie*

¹¹ W. Pazera, *Kaznodziejstwo w Polsce od początku do końca epoki baroku*, Częstochowa 1999, s. 222-233.

¹² SPTK II, s. 524-525; LP I, s. 564.

¹³ E XXI, s. 260.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Pazera, *Kaznodziejstwo*, s. 266.

¹⁶ BK, sygn. 310292

¹⁷ EWJ, s. 774.

¹⁸ E XXII, s. 47-48.

¹⁹ Poprzednie wydania z 1612 i 1621 roku nie posiadały uzupełnień Antoniego D'Averoult.

zwierciadło przykładów, jeno już teraz daleko większe, ogromniejsze i polerowniejsze niż były pierwsze. Bo tytułów nowych przybyło ... przeto słusznie autor katechizmu historyjnego dał tytuł swoim przykładom, z którychem ja te nowe wybrał²⁰.

Wartym szczególnej uwagi jest opracowanie irlandzkiego jezuita Ryszarda Archdekina (1620-1693), o tytule *Theologia tripartita sive resolutiones polemicæ* ..., które doczekało się od 1671 roku 13 wydań. Cieszące się wielką popularnością zostało jednak w 1700 roku umieszczone na *Indeksie ksiąg zakazanych*, „donec corrigatur”. Wydanie antwerpskie z 1718 roku poddano korekcie, zaś kołońskie z 1730 zrewidowano i skorygowano²¹. Można więc przypuszczać, że biblioteka potocka posiadało jedno z nich.

Dział hagiograficzny reprezentowały dwa dzieła. Pierwszym były *Żywoty świętych*²², jak można przypuszczać z dużą dozą prawdopodobieństwa, autorstwa jezuita Piotra Skargi (1536-1612)²³. O popularności tego dzieła może świadczyć fakt 7 wydań za życia Skargi (8 wydano pośmiertnie ale zostało przygotowane przez autora) i 33 wydań do 1975 roku. Pod względem popularności *Żywoty* ustępowały miejsca tylko modlitewnikowi Marcina Laterny (ok. 1552-1598)²⁴ *Harfa duchowna*. Prezentowane życiorysy jezuita przedstawiał najczęściej w postaci schematu: biografia, cnoty, cuda. Korzystając z dzieł innych autorów zawierających biografie świętych Kościoła Powszechnego, sam Skarga napisał 33 żywoty świętych Starego Testamentu, 24 żywoty apostołów i ich uczniów, 12 żywotów patronów Polski. Podkreślić należy, że dzieło jezuita stanowiło połączenie literatury hagiograficznej z kaznodziejstwem i postyllografią, przez co było cennym źródłem dla przepowiadania na ambonie²⁵.

Drugim dziełem hagiograficznym obecnym w księgozbiórce parafialnym w Potoku było prawdopodobnie *Nowalia w królestwie polskim S. Jan Nepomucen czyli życie tego świętego*, wydane w Warszawie w 1741 roku, autorstwa dominikanina Jozafata Hofmanna (zm. 1756)²⁶.

Książki z teologii pasterskiej reprezentował podręcznik biskupa kamienieckiego, chełmskiego i przemyskiego Pawła Piaseckiego (1579-1649)²⁷, noszący tytuł *Praxis episcopalis* ...,²⁸. O popularności tego dzieła może świadczyć fakt, iż opublikowane po raz pierwszy w 1611 r. miało do 1758 roku 11 wydań w Polsce. Był to również tytuł, który obok książek Kaspra Druzbickiego (1590-1662)²⁹

²⁰ E XXII, s. 48.

²¹ Mimo dokonanych zmian jeszcze w 1900 roku w *Indexie ksiąg zakazanych* Ryszard Archdekin występuje jako autor wcześniej potępiony, zob. <http://www.catholic.org/encyclopedia/view.php?id=1018>, stan z dnia 17 sierpnia 2009.

²² E XXVIII, s. 160-167.1

²³ SPTK IV, s. 86.

²⁴ EWJ, s. 356.

²⁵ U. Borkowska, *Hagiografia polska (wiek XVI-XVIII)*, w: DTKP t. II, cz. 1, *Od Odrodzenia do Oświecenia*, red. M. Rechowicz, Lublin 1975, s. 482-483.

²⁶ E XVIII, s. 237.

²⁷ E. Ozorowski, *Piasecki Paweł*, SPTK, t. 3, s. 355-356.

²⁸ E XXIV, s. 233.

²⁹ EWJ, s. 332.

i Stanisława Hozjusza (1504-1579)³⁰ należał do najbardziej cenionych i popularnych opracowań polskich za granicą. Źródeł sukcesu należy szukać w jego treści. Napisany z myślą o biskupach, miał za zadanie kształtowanie modelu pasterza diecezji zgodnie z zaleceniami uchwał Soboru Trydenckiego³¹.

Dział prawniczy reprezentują 2 zbiory. Ogólnikowy zapis tych dzieł w spisie książek uniemożliwia pewną identyfikację. Wydaje się jednak że pod zapisem *Constitutiones provinciales* kryją się *Constitutiones synodorum metropolitanae eccl[esiae] Gnesnen[sis] provincialium, autoritate synodi provincialis Gembianae per deputatos recognitae, iussu vero et opera ... Joannis Węzyk ... archiepiscopi Gnesnen[sis] [...] editae ...*³² wydane w Krakowie w 1630 roku lub jedno z następnych wydań³³. Z kolei zapis *Statuta koronne* może oznaczać zbiór Jana Herburt (1508-1576), *Statuta i przywileje koronne z łacińskiego języka na polskie przełożone nowym porządkiem zebrane i spisane ...*³⁴ wydane w Krakowie w 1570 lub Jana Januszowskiego (1550-1613), *Statuta prawa i konstytucje koronne łacińskie i polskie ...*³⁵ wytłoczone również w Krakowie w 1600 roku.

Do ksiąg niezidentyfikowanych należy *Enchiridion de censures*. Można jednak przypuszczać, że pod tym określeniem kryje się książka z zakresu teologii moralnej.

Tytułem podsumowania można wysnuć wniosek, że księgozbiór parafialny w Potoku należał do typowo duszpasterskich, nastawionych na praktyczną pomoc w pracy parafialnej. Zdecydowana przewaga książek homiletycznych zdaje się potwierdzać tą przekonanie. Zastanawia jednak brak w spisie Biblii czy dzieł Ojców Kościoła. Być może były one częścią prywatnych zbiorów duszpasterzy.

Prezentowany poniżej spis książek biblioteki parafialnej w Potoku został przygotowany zgodnie z instrukcjami wydawniczymi dotyczącymi edycji źródeł historycznych³⁶. Starłem się jednakże pozostawić zapis księgozbioru zgodny z oryginałem. Stąd imiona czy nazwiska autorów pisane małą literą nie zostały zmienione. Wszelkie uwagi natomiast umieszczono w przypisach.

Biblioteka parafialna w Potoku Wielkim

Księgi³⁷

1. Żywoty świętych³⁸

³⁰ P. Nitecki, *Biskupi*, kol. 153-154.

³¹ M. Jabłoński, *Teoria duszpasterstwa*, DTKP, t. 2, cz. 1, s. 319.

³² E XIV, s. 381

³³ J. Bar, W. Zmarz, *Polska bibliografia prawa kanonicznego od wynalezienia druku do 1940 r.*, t. 1, *Od wynalezienia druku do 1799 r.*, Lublin 1960, s. 72-76.

³⁴ E XVIII, s. 133

³⁵ E XVIII, s. 479

³⁶ *Instrukcja wydawnicza do źródeł historycznych od połowy XVI do połowy XIX wieku*, red. K. Lepszy, Wrocław 1953; *Zasady wydawania tekstów staropolskich. Projekt*, Wrocław 1955.

³⁷ AKMK, sygn. AV 46, Archidiaconatus Zawichostensis, k. 111v.

³⁸ Skarga Piotr (1536-1612), jezuita, polemista, hagiograf, *Żywoty świętych Starego i Nowego Zakonu, Cz. 1-2 ...*, wiele wydań (SPTK IV, s. 86).

2. Flores historiarum dauroult³⁹
3. Constitutiones provinciales⁴⁰
4. Enchiridion de censures⁴¹
5. Kaznodzieja niedzielny sine authore⁴²
6. Kazania Młodzianowskiego⁴³
7. Item Kazania niedzielne ignoti authoris⁴⁴
8. Statuta koronne⁴⁵
9. Theologia tripartita archdekin⁴⁶
10. Historia vitae s. Napomuceni⁴⁷
11. Praxis episcopalis Piasecki⁴⁸
12. Gospodarz nieba i ziemie Liberij⁴⁹
13. Dwóch kaznodziejów niecałych⁵⁰

³⁹ D'Averoult Antoine (1553-1614), jezuita, Flores exemplorum ... sive Catechismus historialis ..., Dzieło wielokrotnie wydawane, np. Colonia 1616, 4° (BK, sygn. 310 292).

⁴⁰ Być może jest to: *Constitutiones synodorum metropolitanae eccl[esi]ae Gnesnen[sis] provincialium, autoritate synodi provincialis Gembiciana per deputatos recognitae, iussu vero et opera ... Joannis Wężyk ... archiepiscopi Gnesnen[sis] [...] editae ...*, Cracovia 1630, 4° (E XIV, s. 381).

⁴¹ Nie można określić.

⁴² Nie można określić.

⁴³ Młodzianowski Tomasz (1622-1686), jezuita, dogmatyk, moralista, polemista, liturgista, *Kazania i homilie na niedziele doroczne, także święta uroczystsze ... na cztery tomy rozdzielone ...*, Poznań 1681, 2° (E XXII, s. 456-457; SPTK III, s. 143-146; NK II, s. 526-527; EWJ s. 432).

⁴⁴ Nie można określić.

⁴⁵ Wśród dzieł o tym tytule można wskazać: Herburt Jan (1508-1576), *Statuta i przywileje koronne z łacińskiego języka na polskie przełożone nowym porządkiem zebrane i spisane ...*, Kraków 1570, 2° (E XVIII, s. 133); Januszowski Jan (1550-1613), *Statuta prawa i konstytucje koronne łacińskie i polskie ...*, Kraków 1600, 2° (E XVIII, s. 479).

⁴⁶ Archdekin Ryszard (1618-1693), jezuita, *Theologia tripartita sive resolutiones polemicæ ...*, Może to być wydanie antwerpskie z 1718 lub kolońskie 1730 roku.

⁴⁷ Być może jest to: Hoffman Jozafat (zm. 1756), dominikanin, *Nowalia w królestwie polskim S. Jan Nepomucen czyli życie tego świętego*, Warszawa 1741, 8° (E XVIII, s. 237).

⁴⁸ Piasecki Paweł (1579-1649), biskup kolejno kamieniecki, chełmski i przemyski, historyk, prawnik, *Praxis episcopalis ...*, książka Była wydawana w: Wenecji, Krakowie, Lwowie, w latach 1611-1758, 11 wydań, (E XXIV, s. 231-234; SPTK III, s. 355-356; NK III, s. 102-104).

⁴⁹ Liberiusz Jacek (1599-1673), kanonik regularny laterański, autor kazań traktatów teologicznych i chrystologicznych, *Gospodarz nieba i ziemi Jezus Chrystus, Syn Boży ... Pobożnemu audytorowi na kazaniach wystawiony ...*, Kraków 1665, 4° (E XXI, s. 260; SPTK II, s. 524-525; LP I, s. 564); *Gospodarz nieba i ziemi Jezus Chrystus, Syn Boży ... Pobożnemu audytorowi na kazaniach wystawiony ... Znowu przedrukowany z przydatkiem kołedy gospodarskiej i dwu kazań o Ś[więtym] Ignacym fundatorze Soc. Jesu i o B[łogosławionym] Janie Kantym ...*, Kraków 1669, 4° (E XXI, s. 260; SPTK II, s. 524-525; LP I, s. 564).

⁵⁰ Nie można określić.

Wykaz skrótów

- ABMK – „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”, 1 (1959) →
 AKMK – Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie
 AV – Acta visitationis
 BK – Biblioteka Kórnicka Polskiej Akademii Nauk
 E – Estreicher K., *Bibliografia polska*, cz. 3, t. 12-34, Kraków 1891-1951.
 EWJ – *Encyklopedia Wiedzy o Jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, opr. L. Grzebień, Kraków 1996.
 LP – *Literatura Polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1-2, red. J. Krzyżanowski, Cz. Hernas, Warszawa 1984-1985.
 NK – *Bibliografia literatury polskiej „Nowy Korbut”. Piśmiennictwo staropolskie*, t. 1-3, Warszawa 1963-1965.
 SPTK – *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. 1-4, red. H. E. Wyczawski, Warszawa 1981-1983.
 WDL – „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie”, Lublin 1918 →

Bibliografia

1. Źródła rękopiśmienne

AKMK, sygn. AV 46, Archidiaconatus Zawichostensis, tres decanatus, videlicet Urzędowiensem, Opatoviensem et Zawichostensem, in quibus ecclesiae parochiales numerantur 45, complectens, sub felici regimine et auspiciis Cel. Principis R. D. Adreae Stanislai Kostka comitis in Załuskie Załuski, episcopi Cracoviensis, ducis Severiae, generali visitatione lustratus, per Cyprianum Josephum Langi IUD, in ecclesia cathedrali Cracoviensi, archidiaconum Zawichostensem, canonicum Sandomieriensem, praepositum Rakoviensem anno 1748.

3. Opracowania

- Bar J., Zmarz W., *Polska bibliografia prawa kanonicznego od wynalezienia druku do 1940 r.*, t. 1, *Od wynalezienia druku do 1799 r.*, Lublin 1960.
 Borkowska U., *Hagiografia polska (wiek XVI-XVIII)*, DTKP, t. 2, cz. 1, *Od Odrodzenia do Oświecenia*, red. M. Rechowicz, Lublin 1975, s. 471-503.
Instrukcja wydawnicza do źródeł historycznych od połowy XVI do połowy XIX wieku, pod red. K. Lepszego, Wrocław 1953.
 Jabłoński M., *Teoria duszpasterstwa*, DTKP, t. 2, cz. 1, s. 308-359.
 Kumor B., *Dzieje diecezji krakowskiej do 1795 roku*, t. 4, Kraków 2002.
 Kumor B., *Spis ludności diecezji krakowskiej prymasa Michała Jerzego Poniatowskiego z 1787 roku*, ABMK, 39 (1979) s. 237-277.

- Mazurek P., *Krótki rys historyczny parafii i kościoła w Potoku Wielkim*, WDL, 38 (1964) s. 261-262.
- Moskal T., *Biblioteki parafialne w archidiakonacie sandomierskim w XVIII wieku*, Sandomierz 2005.
- Nitecki P., *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000.
- Ozorowski E., *Piasecki Paweł*, SPTK, t. 3, s. 355-356.
- Pazera W., *Kaznodziejstwo w Polsce od początku do końca epoki baroku*, Częstochowa 1999.
- Rocznik diecezji sandomierskiej 1994*, red. A. Kończak, Sandomierz 1994.
- Szysko-Bohusz A., *Dwa kościoły jednonawowe, Krzcięcice i Potok Wielki*, „Sprawozdania Komisji do Badania Historii Sztuki w Polsce”, 9 (1915) s. 115-130.
- Wiśniewski J., *Katalog prałatów i kanoników sandomierskich od 1186 do 1929 r. tudzież sesje kapituły sandomierskiej od 1581 do 1866 r.*, Radom 1928.
- Zasady wydawania tekstów staropolskich. Projekt*, Wrocław 1955.

4. Internet

Encyklopedia katolicka

<http://www.catholic.org/encyclopedia/view.php?id=1018>

DIE PFARRBIBLIOTHEK IN POTOK WIELKI IM LICHT DER GENERALVISITATION VON 1748

Zusammenfassung

Das hier veröffentlichte Verzeichnis der Bücher in der Pfarrbibliothek von Potok Wielki wurde während der Generalvisitation von 1748 angefertigt. Die Analyse des Inhalts dieser Bibliothek erlaubt die Feststellung, dass sie praktischen Charakter besaß und die Priester bei ihrer Seelsorgearbeit unterstützte. Die Werke solcher Homiletiker wie T. Młodzianowski und J. Liborius bestätigen diese These. Die Anwesenheit von Büchern ausländischer Autoren wie R. Archdekin oder A. D'Averoult zeugt davon, dass auch Werke der europäischen theologischen Literatur benutzt wurden. Und die Verwendung hagiographischer Werke von P. Skarga und J. Hoffman unterstreicht den seelsorglichen Charakter der Bibliothek. Das Vorhandensein von Werken auf dem Gebiet des Kirchenrechts resultiert aus der kirchlichen Anordnung, dass die Synodalstatuten in jeder Pfarrbibliothek vorhanden sein mussten, während die Werke zum weltlichen Recht wohl auf das persönliche Interesse der Seelsorger verweisen. Zusammenfassend kann festgestellt werden, dass es sich hier trotz der geringen Zahl von Titeln um eine Bibliothek handelte, zu deren Aufgaben die vielfältige Hilfe auf dem Gebiet der umfassend verstandenen cura animarum gehörte.

Aus dem Polnischen übersetzt von Herbert Ulrich